

Vad säger lagen?

Det finns två lagar som ska skydda barn och elever från kränkningar, diskriminering och trakasserier i skolan (detta gäller alla skolformer som regleras i skollagen): skollagen (14 a kapitlet) och diskrimineringslagen. Barn- och elevombudet (BEO) övervakar tillsammans med Skolinspektionen att reglerna i skollagen som gäller kränkande behandling efterföljs och Diskrimineringsombudsmannen (DO) övervakar diskrimineringslagen. Tidigare reglerades detta i den så kallade barn- och elevskyddslagen.

I lagstiftningen är kränkande behandling sådana beteenden som kränker en annan människas värde, men som inte har något samband med någon diskrimineringsgrund. Det kan till exempel handla om att reta någon för att de är överviktiga, har fel jacka eller liknande. Men det behöver inte ha sin grund i någon särskild egenskap hos den som utsätts; även knuffar och utfrysning är kränkande behandling.

Diskriminering och trakasserier är beteenden som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna: kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller ålder. Läs mer på www.do.se

Bakgrunden till lagstiftningen

Bakgrunden till lagstiftningen var att flera myndigheter och frivilligorganisationer uppmärksammade att kränkningar i skolmiljön var ett stort problem. Sverige har också gjort vissa internationella åtaganden inom området mänskliga rättigheter, då främst [barnkonventionen](#) men det finns även vissa åtaganden enligt EG-rätten. En annan anledning var att det tidigare drivits flera skadestandsprocesser, där elever som utsatts för kränkningar försökt få rätt mot skolhuvudmannen, som misslyckats.

Skollagen (14 a kapitlet)

Enligt 14 a kapitlet i skollagen så ska förskolan eller skolans huvudman se till att skolorna:

- Bedriver ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever.
- Vidtar åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling.
- Varje år upprättar en plan mot kränkande behandling (det som i lagtexten kallas årlig plan). Den ska till exempel innehålla en översikt över de åtgärder som krävs för

att förebygga och förhindra kränkande behandling. Dessutom ska barn och elever engageras i arbetet med att ta fram planen.

- Lever upp till den så kallade handlingsplikten. Den innebär att så snart förskolan eller skolan får kännedom om att ett barn eller en elev känner sig utsatt för kränkande behandling så måste de agera och utreda vad som hänt. Den skyldigheten gäller inte bara vid mobbning, utan så snart en elev utsatts för en kränkning. Skolan måste också göra allt de kan för att det inte ska hända igen.

Det finns också ett direkt förbud för vuxna i skolan att kränka ett barn eller en elev – till exempel ge nedsättande kommentarer. En lärare har också en skyldighet att skapa en trygg miljö i skolan, vilket ibland kan innebära att man måste använda sig av disciplinära åtgärder, till exempel visa ut en elev från resten av en lektion. Även om det ibland kan upplevas som kränkande för en elev, så är det inte en kränkning i lagens mening.

Skadestånd

Kränkningar mellan elever

Om skolan får kännedom om att en elev utsatts för kränkningar måste det utredas och åtgärdas omedelbart. Annars kan skolhuvudmannen bli skyldig att betala skadestånd. Skadeståndet ska dels vara en kompensation till den som utsatts, men ska också vara ett incitament för skolorna att arbeta mer aktivt mot kränkande behandling. Det är BEO och Diskrimineringsombudsmannen (DO) som driver skadestandsärendena.

Kränkningar från vuxna mot elever

Det är ett absolut förbud för vuxna i förskola eller skola att kränka elever. Om en elev anmäler till BEO att de utsatts för en kränkning kan skadestånd krävas från skolans huvudman. Det är då upp till huvudmannen att bevisa att det inte skett en kränkning.

Planer mot kränkande behandling och diskriminering

Alla verksamheter som lyder under skollagen, till exempel förskola, skola och fritidshem, måste varje år upprätta en plan mot kränkande behandling, liksom en likabehandlingsplan. Det finns inget som hindrar att de båda planerna förs samman till en plan. Det centrala är innehållet och att alla krav som ställs i lagstiftningen tillgodoses.

Tanken är att planerna ska förebygga och förhindra kränkningar, diskriminering och främja alla barns och elevers lika rättigheter. Det ska finnas en plan för varje verksamhet och den ska anpassas till situationen i just den verksamheten. Därför ska planen baseras på en

aktuell kartläggning. Utifrån kartläggningen ska det bestämmas vilka åtgärder som ska vidtas under året.

Barn och elever ska också engageras i arbetet, både med att upprätta, följa upp och utvärdera den. Det är viktigt inte minst eftersom det är de som är experter på hur de upplever situationen på skolan.

Vad ska planen innehålla?

En viktig förutsättning är att planerna utgår från en aktuell kartläggning av situationen på förskolan eller skolan. Planerna ska beskriva hur personalen ska agera vid akuta situationer, men också beskriva det förebyggande arbetet och hur arbetet ska följas upp. De ska också redovisa hur de planerade åtgärderna ska genomföras. De ska vidare beskriva ansvarsfördelningen och hur barn och elever engagerats i arbetet med att göra planen, följa upp den och utvärdera den. Den ska även beskriva hur planen ska göras känd bland barn, elever och föräldrar.

Källa: Barn- och elevombudet (BEO)

Diskrimineringslagen (SFS 2008:567, 3 kapitlet)

Den 1 januari 2009 trädde en ny diskrimineringslag i kraft. Samtidigt inrättades en ny myndighet, Diskrimineringsombudsmannen, som ska ha tillsyn över att lagen följs. Den nya lagen innehåller bland annat två nya diskrimineringsgrunder och diskrimineringsförbudens omfattning vidgas till att omfatta fler samhällsområden än tidigare.

Tidigare var den svenska lagstiftningen mot diskriminering uppdelad på flera lagar och skyddet mot diskriminering var olika långtgående beroende på vilken diskrimineringsgrund det handlade om. I och med den nya diskrimineringslagen slogs de tidigare lagarna ihop till en enda lag. Två nya diskrimineringsgrunder infördes också: ålder och könsöverskridande identitet eller uttryck.

Diskrimineringsförbudets omfattning

I den nya lagen gäller förbudet mot diskriminering inom i princip alla samhällsområden och för samtliga diskrimineringsgrunder. Undantaget är ålder, där förbudet begränsas till att endast omfatta utbildningsverksamhet och arbetslivet i vid mening. I den nya lagen har också skyddet utökats till att omfatta diskriminering på samhällsområden där förbud inte gällt tidigare. De nya områdena är: allmän sammankomst och offentlig tillställning, värnplikt och civilplikt, offentlig anställning samt all utbildningsverksamhet.

Som exempel på lagens nya och vidare omfattning inom arbetslivet ska diskrimineringsförbudet också gälla till förmån för personer som gör en förfrågan om arbete, för praktikanter och för dem som utför arbete som inhyrd eller inlånad arbetskraft. Dessa grupper omfattades inte av skyddet mot diskriminering i den tidigare lagstiftningen.

Diskrimineringsombudsmannen – DO

En ny myndighet, Diskrimineringsombudsmannen, utövar från och med den 1 januari 2009 tillsyn över att lagen följs. Diskrimineringsombudsmannen ersätter de tidigare ombudsmännen mot diskriminering (DO, JämO, HomO, HO) och utreder bland annat anmälningar om diskriminering och trakasserier, liksom granskar hur arbetsgivare, högskolor och skolor lever upp till diskrimineringslagens krav på åtgärder för att förebygga diskriminering.

Krav på aktiva åtgärder

Den nya diskrimineringslagen innebär att tidigare bestämmelser om aktiva åtgärder inom arbetslivet och utbildningsområdet i princip fortsätter att gälla.

Inom utbildningsområdet finns numera en sanktionsmöjlighet mot utbildningsanordnare som inte lever upp till sina skyldigheter när det gäller aktiva åtgärder. Utbildningsanordnare kan vid vite föreläggas att fullgöra dessa skyldigheter, dvs. de riskerar att få betala ett penningbelopp.

Det fortsatta arbetet med lagstiftning

Aktiva åtgärder

En särskild utredare har i uppdrag (Dir 2008:130) att undersöka effekterna av de bestämmelser om aktiva åtgärder som tas upp i lagarna mot diskriminering. I uppdraget ingår också att överväga hur krav på aktiva åtgärder kan göras tydliga, skarpa och kopplas till en verkningsfull sanktion, och om krav på aktiva åtgärder bör utvidgas till fler diskrimineringsgrunder och fler samhällsområden.

Skyldighet att anmäla missförhållanden i skolan (Dir 2010:44)

Personal bör bli skyldig att anmäla missförhållanden i skolan. Det anser regeringen, som har beslutat att tillsätta en utredning som ska föreslå hur anmälningsskyldigheten ska utformas. Skolpersonal är i dag anmälningsskyldig när det gäller barn som far illa, enligt socialtjänstlagen, och i den nya skollagen föreslås att kränkningar av elever måste anmälas.

Regeringen har nu tillsatt en utredning, som ska föreslå hur man kan utforma en allmän skyldighet att anmäla missförhållanden inom skolväsendet, förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen. Bland annat ska utredningen klargöra vad som ska räknas som ett missförhållande, vilket kan skilja sig mellan exempelvis förskolan och gymnasieskolan, och hur anmälningsförfarandet ska utformas. Dessutom ska utredaren föreslå vilka personalkategorier som ska omfattas av anmälningsskyldigheten, till exempel om det även ska gälla lärarstudenter och vaktmästare. Utredningen behöver också ta ställning till om den som är anmälningsskyldig, men har låtit bli att anmäla, ska kunna drabbas av någon sanktion.

Utredare blir lagman Margareta Åberg och utredningen ska överlämna sitt betänkande senast den 31 mars 2011.

Källa: www.regeringen.se